

فہرست نسخہ ہای خطی

اہدائی

حضرت آیت اللہ العظمی سید علی خامنہ ای مدظلہ العالی

رہبر معظم انقلاب اسلامی

جلد پنجم؛ کفان و منطق

مؤلفان

ناور علیرادہ - علی علیرادہ - حسین خاڑیان

زیر نظر

سید محمد رضا فاضل ہاشمی

ناشر

سازمان کتابخانہ، موزہ و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

فهرست نسخه‌های خطی اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله‌العالی رهبر معظم انقلاب اسلامی:

«عرفان و منطق»/ مؤلفان: نادر علیزاده، علی علیزاده، حسین خبازیان؛ زیر نظر: سید محمدرضا فاضل هاشمی

.. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۹۱.

۵۰۴ص: مصور.. (سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی؛ ج ۵)

ISBN 978-964-6429-66-6

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

۱. نسخه‌های خطی - ایران - مشهد - فهرست‌ها ۲. نسخه‌های خطی فارسی - ایران - مشهد - فهرست‌ها

۳. نسخه‌های خطی عربی - ایران - مشهد - فهرست‌ها.

۱۱/۳۱

۱۳۰۰ ف ۵۲۱/۲۶۶

۱۲۹۷۰۶۳

کتابخانه ملی ایران

فهرست نسخه‌های خطی اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای مدظله‌العالی، جلد پنجم: عرفان و منطق

مؤلف: نادر علیزاده، علی علیزاده، حسین خبازیان

زیر نظر: سید محمدرضا فاضل هاشمی

ویراستار: سید محسن حاجی نصیر آبادی

ناشر: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

امور فنی: جواد فرهمندنژاد

صفحه‌آرا: اعظم قوی

عکس: بخش فیلم‌تک اداره مخطوطات

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

نوبت چاپ: اول/ ۱۳۹۱

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۲۹-۶۶-۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰/۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

نشانی: مشهد - حرم مطهر - پست شیخ طوسی - سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

ص.ب. ۱۷-۹۱۷۳۵ تلفن و دورنگار روابط عمومی: ۰۵۱۱-۲۲۱۹۵۵۳ تلفن و دورنگار سازمان: ۰۵۱۱-۲۲۲۰۸۴۵

وب سایت سازمان: www.aqlibrary.org

تلفن و دورنگار اداره مخطوطات: ۰۵۱۱-۲۲۵۹۸۳۵

سخن ناشر

خدای علیم و مصور را سپاس می‌گوییم که به انسان علم آموخت و قلم بخشید و در کام عطشنا که فرزندان آدم جرعه‌های دانش و معرفت را فرو ریخت و کریمانه‌ترین هدیه خود را در قالب خواندن، علم و قلم به انسان ارزانی کرد. سپاس و ستایش خدایی را که بر ما مت نهاد و برای ما پیام‌آوری از جانب خود فرستاد که یکی از والاترین ویژگی‌های او تعلیم کتاب و حکمت بود و راه روشن آن حضرت را با خاندان برومندش - که درود خداوند بر همه آنان باد - تداوم بخشید.

کتابی که فراروی شما خوانندگان عزیز قرار گرفته دهرست نسخه‌های خطی اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای؛ رهبر فرزانه انقلاب اسلامی است که توسط معظم‌له به آستان مقدس عالم آل محمد (علیهم‌السلام) و خورشید خورشیدها حضرت علی بن موسی الرضا (علیه آلاف التحية والثناء) اهدا شده و مجموع آن بالغ بر دوازده هزار نسخه است و ما امیدواریم چاپ و نشر این فهرست که به جل و قوه الهی در چهارده مجلد چاپ و منتشر می‌شود، گامی مؤثر در مسیر نشر و معرفی تراث اسلامی به شمار آید و پژوهندگان، محققان و جویندگان دانش و معرفت را به سرچشمه‌های زلال و روشن آثاری که از منبع قیاض و آسمانی دانش نبوی و خاندان مطهرش جوشیده‌اند برساند و دریچه‌ای روشن به سمت دانش مسلمانان که جایگاهی والا در میراث علمی بشریت دارد بگشاید.

این مجلد نیز همانند دیگر مجلدات این مجموعه با تأکیدات و عنایت تولیت عظمای آستان قدس رضوی حضرت آیة‌الله واعظ طبسی و با همت و پشتکار ستودنی همکاران فرهیخته ما در اداره مخطوطات و بهره‌گیری از نظر صاحب‌نظران و استادان ارجمند فراهم گردیده است که به سهم خود از همه آنان متواضعانه سپاسگزاری می‌نمایم و امید دارم ثمره این تلاش، مقبول آستان بلند و آسمانی حضرت شمس‌الشموس قرار گیرد.

محمد‌های زاهدی

رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد

آستان قدس رضوی

مقدمه

روضه مقدسه رضویه و کتابخانه مبارکه از دیرباز یکی از کانونهای عظیم فرهنگی شیعه و مورد اعتماد و اطمینان و امن ترین مکان برای حفظ میراث مکتوب تشیع بوده است. استمرار سنت حسنه وقف مصاحف شریفه و کتب خطی و اشیای فوق العاده نفیس تاریخی در کتابخانه و گنجینه قرآن و خزانه و موزه های آستان قدس رضوی، همه دلالت بر اطمینان قلبی مسلمانان و شیعیان به این بارگاه ملائک پاسبان دارد.

از جمله جلوه های بارز این توجه و اعتماد، اهدای بیش از ۱۲ هزار عنوان نسخه خطی توسط مقام معظم رهبری حضرت آیه الله العظمی خامنه ای مدظله العالی به این کتابخانه کهنسال است که اکثراً از نوادر و نفایس دستنویس علمای امامیه ایران و جهان اسلام می باشد و در طول تاریخ وقف هزار و یکصد ساله قرآن و کتاب به کتابخانه سرکار فیض آثار بی سابقه بوده است.

معرفی بیش از ده هزار عنوان نسخه خطی اهدایی معظم له در بیش از ۳۵ موضوع در ۱۴ مجلد از خرداد ۱۳۸۶ تا مهر ۱۳۸۸ توفیقی بود از جانب خداوند سبحان، عنایت ولی نعمت مان حضرت ثامن الحجج علی بن موسی الرضا (ع) و تلاش مجدانه همکاران بزرگوار بخش نسخ خطی کتابخانه که به نتایج علمی غمده و قابل توجه ای در حوزه فهرست نویسی منتج شد.

روش تنظیم فهرست

این فهرست بر مبنای شیوه نامه بخش فهرست نویسی کتابخانه در دو بخش کتابشناسی و نسخه شناسی تنظیم شده است:

الف. در مبحث کتابشناسی به ترتیب به نکات زیر توجه داده می‌شود:

۱. عنوان کامل کتاب در سطر اول نوشته شده؛ عنوان اصلی یا نام مشهورتر اول قرار گرفته و سپس عناوین دیگر کتاب آمده است. در سمت چپ همان سطر، زبان نسخه (فارسی، عربی، اردو و ...) بیان شده است.
۲. شماره ردیف در سطر دوم آمده که نشان‌دهنده تعداد نسخه‌های هر بهره در این فهرست است.
۳. شماره اموالی کتاب بلافاصله بعد از شماره ردیف بین دو کمان قرار گرفته است.
۴. در سطر سوم نام کامل مؤلف، مترجم، ناظم و جز آن با تاریخ تولد و وفات وی آمده است.
۵. شرح مطالب کلی کتاب و در صورت لزوم تعداد ابواب، فصول و بخشهای آن به طور مختصر به گونه‌ای که بیانگر هدف نویسنده آن باشد ذکر شده است.
۶. آغاز و انجام کتاب داخل گیومه قرار گرفته است.
۷. نسخه‌هایی که دارای چندین مجلد هستند معرفی آنها در هر جلد به ترتیب قدمت کتابت و کامل به ناقص بودن آن است.
۸. شرح مختصری در خصوص نسخه‌هایی که دارای ضمیمه می‌باشند با ذکر نام یا موضوع و تعداد صفحه و اینکه در ابتدا یا انتهای نسخه قرار گرفته‌اند.
- ب. در مبحث نسخه‌شناسی به موارد زیر اشاره شده است:
 ۱. نوع خط و تعداد سطور نسخه.
 ۲. نام کاتب به همان گونه که در کتاب آمده.
 ۳. تاریخ تحریر.
 ۴. محل کتابت.
 ۵. نوع کاغذ و محل ساخت آن.
 ۶. تعداد و اندازه اوراق.
 ۷. تزئینات (سرلوح و جدولهای ترسیم شده و ...).

۸. مزیتها و یا احیاناً آسیبهای نسخه.

۹. جلد و تاریخ اهداء.

۱۰. شماره ردیف کلی فهرست داخل کروش [.]

علائم اختصاری

علائم اختصاری به کار برده شده در این فهرست به ترتیب الفبایی به شرح زیر است:

«آستان قدس» = فهرست کتابخانه آستان قدس رضوی؛ «الفبایی رضوی» = فهرست الفبایی کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی؛ «بسمله» = بسم الله الرحمن الرحيم (در آغاز کتابها)؛ «بی تا» = بی تاریخ؛ «پ» = پس از رقم برگ شماره = پشت برگ؛ «ج» = جلد؛ «چ» = چاپ؛ «حمدله» = الحمد لله رب العالمين (در آغاز کتابها)؛ «ر.ک» = رجوع کنید؛ «س» = سطر؛ «سپهسالار» = فهرست کتابخانه سپهسالار (کتابخانه مدرسه عالی شهید مطهری)؛ «ش» = پس از رقم تاریخ سال = شمسی؛ «ش» = پیش از رقم کتاب = شماره؛ «ص» = صفحه؛ «ض» = ضمیمه؛ «ظ» = ظاهراً؛ «فهرست مشترک» = فهرست مشترک نسخه های خطی فارسی پاکستان؛ فهرست نسخه های خطی فارسی؛ «فهرستواره» = فهرستواره کتابهای فارسی منزوی؛ «گ» = برگ؛ «م» = پیش از رقم تاریخ = سال برگ (متوفی)؛ «م» = پس از رقم تاریخ = میلادی؛ «مجلس» = فهرست نسخه های خطی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛ «مرعشی» = فهرست نسخه های خطی کتابخانه بزرگ حضرت آیه الله العظمی مرعشی؛ «ملی» = فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. فهرست نسخه های خطی مقام معظم رهبری حضرت آیه الله العظمی خامنه ای اطال الله العمره به شرح زیر تهیه و تنظیم شده است:

۱. جلد اول در موضوع علوم قرآنی (قرآن و جزوات قرآنی، تفسیر، تجوید و

قرآآت)، معرفی ۵۷۸ نسخه؛

۲. جلد دوم؛ موضوع اخبار و احادیث (بخش اول)، معرفی ۷۸۷ نسخه؛

۳. جلد دوم؛ موضوع اخبار و احادیث (بخش دوم)، معرفی ۵۹۶ نسخه؛
۴. جلد سوم؛ موضوع فقه (بخش اول)، معرفی ۹۰۲ نسخه؛
۵. جلد سوم؛ موضوع فقه (بخش دوم)، معرفی ۷۲۶ نسخه؛
۶. جلد چهارم؛ موضوع حکمت، کلام، عقاید، (بخش اول)، معرفی ۸۶۳ نسخه؛
۷. جلد چهارم؛ موضوع حکمت، کلام، عقاید، (بخش دوم)، معرفی ۷۲۱ نسخه؛
۸. جلد پنجم؛ موضوع عرفان و منطق، معرفی ۶۵۸ نسخه؛
۹. جلد ششم؛ موضوع اخلاق و ادعیه، معرفی ۶۹۶ نسخه؛
۱۰. جلد هفتم؛ موضوع ادبیات، معرفی ۷۲۵ نسخه؛
۱۱. جلد هشتم؛ موضوع رجال، تاریخ، دائرةالمعارف، کتابشناسی، معرفی ۵۹۸ نسخه؛
۱۲. جلد نهم؛ موضوع طب، هیئت و نجوم، ریاضی، کیمیا و صنعت، طبیعیات، حیوانشناسی، آشپزی، جغرافی، هواشناسی، موسیقی، خوشنویسی، جنگ و مجامع، هنر، معرفی ۶۴۱ نسخه؛
۱۳. جلد دهم؛ موضوع صرف و نحو، معانی و بیان، لغت، معرفی ۵۸۲ نسخه؛
۱۴. جلد یازدهم؛ موضوع اصول فقه، معرفی ۷۵۸ نسخه.
- اکنون به یاری خداوند متعال تقدست اسمائه و در پرتو عنایات حضرت ثامن الحجج علی بن موسی الرضا (ع) و با حمایت بی دریغ مقام منبع تولیت عظمای آستان قدس رضوی حضرت آیه‌الله واعظ طبسی و در سالی که توسط مقام معظم رهبری سال «تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی» نام گذاری شده، فهرست حاضر را به عموم ارباب فضل و ادب به ویژه اهل عرفان و منطق تقدیم می‌دارد.
- در این جلد در ضمن دو بهره به معرفی ۶۵۸ نسخه خطی پرداخته‌ایم؛ در بهره نخست، ۳۲۴ نسخه در موضوع عرفان و در بهره دوم ۳۳۴ نسخه در موضوع منطق، معرفی شده است.

برخی از ویژگیهای فهرست حاضر عبارت‌اند از:

۱. معرفی نسخه‌های منحصر به فرد و چاپ نشده.
 ۲. بررسی و تحقیق و مقایسه با فهرس کتابخانه‌های دیگر و تصحیح عنوان و مؤلف نسخه‌ها، مانند: معیار العرفان به شماره ۳۷۹۴۷ که در ج ۴ آستان قدس تعدیل المیزان معرفی شده است.
 ۳. ذکر محل کاتب نسخه‌ها، مخصوصاً کاتب شده در مدارس علمیه، مانند: مدرسه قبل الجامع مرعش در سال ۹۷۳ق.، مدرسه باقریه اصفهان در ۱۱۰۱ق.، مدرسه سلیمان خان در ۱۲۵۶ و ۱۲۶۰ق.، مدرسه خیراتیه مشهد در صفر ۱۲۶۱، مدرسه صدر تهران در ۱۲۹۵ق. و...
 ۴. افزون بر معرفی نسخه‌ها، به دیگر فهرس موجود در ایران مراجعه شده و قدیمی‌ترین و کامل‌ترین نسخه مورد بحث شناسایی و در مواردی اطلاعات آن منابع به نقد کشانده شده است، به عنوان مثال در معرفی نسخه حلّ المشكلات ص ۳۳۸ بیان شده که سه نسخه کامل از آن در ایران وجود دارد شرح منظومه آداب البحث ص ۳۷۷ در فهرست مرعشی (۲۷۹/۲) سهواً شرح ابیات حرفیه شریف حرجانی معرفی شده، معجم المؤلفین تاریخ فوت مؤلف شرح سلم العلوم ص ۳۶۷ را یک قرن بعد از تاریخ فوت ذکر کرده است. مؤلف نسخه شرح ضابطه (ص ۲۷۱) در فهرست مرعشی نامعلوم و در فهرست حاضر معلوم ذکر شده است.
- برخی از نسخه‌های این مجموعه به دلیل قدمت یا انحصار حائز اهمیت و ارزش فراوان هستند که به شرح زیر به معرفی تعدادی از آنها به ترتیب حروف تہجی پرداخته می‌شود:

الف. موضوع عرفان:

۱. آداب المریدین، تاریخ کتابت: قرن ۹ق. ۲. اصطلاحات الصوفیه، تاریخ کتابت: ۸۴۰ق. ۳. ترجمه منتخب مقامات العارفین، کاتب: نسایی، تاریخ کتابت: ۶۸۹ق. ۴. شرح الشطحیات، تاریخ کتابت: ۸۳۱ق. ۵. شرح قصه حی بن یقظان، تاریخ کتابت: قرن ۷ق. ۶. غیث المواهب، تاریخ کتابت: قرن ۸ق. دازای بلاغ و مقابله ۷. فتوحات مکیه، قرن

۱۱ق.، دارای سرلوحهای مذهب ۸ المراتب الالهیه، تاریخ کتابت: قرن ۹ق. ۹. الهائم الخائف، تاریخ کتابت: ذیقعه ۶۹۸.

ب. موضوع منطق:

۱. التفتیحات فی شرح التلویحات از ابن کمونه، تاریخ مقابله: ۷۳۵ق. ۲. تهذیب المنطق، تاریخ کتابت: غره محرم الحرام ۸۹۶ ۳. شرح آداب البحث، تاریخ کتابت: قرن ۱۲ق.، دارای سرلوح و کتبه مذهب ۴. شرح ضابطه انتاج الاشکال الاربعه، تاریخ کتابت: ۹۹۶ق.، از روی نسخه مؤلف در مشهدالرضا (در زمان حیات مؤلف) ۵. الوظائف المنطقیه، از شمس الدین مغربی، تاریخ کتابت: قرن ۹ق.

در پایان از مساعی جمله مسئولان آستان قدس رضوی، به خصوص حضرت آیه‌الله واعظ طبسی؛ مقام منبع تولد عظمای آستان قدس رضوی که اهتمام خاصی در امور فرهنگی دارند، و از هیئت مدیره محترم سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، و جناب آقای زاهدی، رئیس محترم سازمان، و معاونت محترم هماهنگی، و همچنین از فهرستگاران و کارشناسانی که در نگارش و تنظیم این مجموعه جدّ بلیغ نموده‌اند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

سید محمد رضا فاضل هاشمی

فروردین ۱۳۹۰ مطابق با جمادی الاول ۱۴۳۳